

Laadukas tieto kuuluu kaikille – Vastuullisesti tuotettu tieto vaatii vastuullista käyttöä

Vastuulliseen tieteeseen kuuluu vankkana osana tiedon vastuullinen käyttö. Kun tietoa tuotetaan eettisesti ja luotettavasti, sitä tulee myös julkistaa ja käyttää vastuullisesti.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta tukee ammattimaista ja vastuullista tiedonjulkistamista. Tähän on kaksi tietä, joista ensimmäinen tarkoittaa tiedonjulkistamisen mahdollistamista rahallisella tuella. Tiedonjulkistamisen apurahoilla tuetaan monipuolista, monikanavaista ja uudistuvaa tietokirjoittamista ja tiedonjulkistamista. Tavoitteena on edistää monimuotoista, elinvoimaista ja saavutettavaa tietokulttuuria sekä uuden tiedon hyödyntämistä yhteiskunnassa.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan näkökulmasta tietokirjallisuus ja tiedonjulkistaminen ansaitsevat lisää tukea, uutta rahaa. Tämän tavoitteen saavuttaminen ei ole kovin helppoa. Esimerkiksi niin sanotun kirjastoapurahalain uudistaminen ei edennyt syksyllä 2021. Erilaisten kirjallisuuden tukimuotojen lisäksi tarvitaan myös erilaisia tiedonjulkistamisen urakannusteita tutkijoille ja asiantuntijoille.

Toinen tie on kehittää tiedonjulkistamista – tietokirjoittamista ja tiedeviestintää – tukevaa kulttuuria. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan motto on ”laadukas tieto kuuluu kaikille”, mikä kuvaa tiedonjulkistamisen periaatteita. Luotettavan tiedon on oltava saatavilla ja mahdollisimman avoimesti kaikkien ulottuvilla. Tiedon on oltava myös saavutettavaa eli selkeää, ymmärrettävää ja erilaiset ihmisryhmät huomioivaa. Käyttäjystävällisten digitaalisten ratkaisujen lisäksi yhä tärkeämpää on kognitiivinen saavutettavuus eli tiedon viestiminen ymmärrettävästi, yksiselitteisesti ja moniaistillisesti.

Vastuullinen tiedonjulkistaja hallitsee myös ammattinsa eettiset ohjeet ja käytänteet. Ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä, edistää ammattieettistä keskustelua ja tutkitun tiedon tuottamisen sekä julkistamisen hyviä käytänteitä. Siksi Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta kehottaa kaikkia ja erityisesti tiedonjulkistamisen apurahan hakijoita sekä sen saajia tutustumaan ja noudattamaan seuraavia ohjeita:

Julkisen sanan neuvoston laatimat Journalistin ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä.

Suomen Tietokirjailijat ry:n laatimat Tietokirjailijan eettiset ohjeet koskevat tietokirjailijan työn oikeuksia ja velvollisuuksia.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatima Hyvä tieteellinen käytäntö -ohje koskee tieteellistä tutkimusta ja tutkimuksesta tehtyä viestintää.

Viestinnän eettisen neuvottelukunnan ylläpitämät Viestinnän eettiset ohjeet koskevat viestinnän ammattilaisten vastuullista toimintaa.

Kriisiajat ovat todistaneet, miten tärkeää on luotettavan tiedon saatavuus, saavutettavuus ja käyttö yhteiskunnassa sekä yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena. Laadukkaan tiedon tuottamisen, jakamisen ja käyttämisen ansiosta olemme selviämässä koronapandemiasta.

Kriisiajat osoittavat kuitenkin myös sen, että ne ovat hedelmällistä maastoa harhaanjohtavan tai väärän tiedon levittämiseen. Viimeistään Ukrainan sota on nostanut esille sen, miten monin tavoin meistä jokainen on kietoutunut osaksi informaatiovaikuttamista – jopa omien sosiaalisen median kanavien kautta. Esimerkiksi Faktabaari on osoittanut, että informaatioisotaa käydään kännyköissä.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta rohkaiseekin jokaista pohtimaan, miten itse käyttää tietoa. Mitä sisältöjä jakaa tai jättää jakamatta somessa ja miksi? Miten arvioi ja varmistaa, että jaettu ja käytetty tieto sekä lähteet ovat luotettavia? Jakaako vaiko eikö jakaa, se on someajan kysymys.

Ei ole pelkkä heitto todeta, että erilaiset lukutaidot – niin medialukutaito, tieteen lukutaito kuin myös informaatiolukutaito – ovat uusia kansalaistaitoja, kun meistä jokainen on osa vastuullisen tiedon tuottamisen ja käytön ketjua.

Reetta Kettunen Reetta Kettunen on Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelin, joka seuraa tieteen, taiteen ja tekniikan eri alojen saavutuksia sekä muun kansallisen ja kansainvälisen tiedon kehitystä Suomessa ja ulkomailla.

Reetta Kettunen, *Laadukas tieto kuuluu kaikille*. Tieteessä tapahtuu. 2/2022.